

А. Кавецька,
вчитель вищої категорії, старший вчитель
Запорізький навчально-виховний комплекс №64,
м. Запоріжжя
e-mail: historiangelika68@gmail.com

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: ШЛЯХИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ

Розвиток сучасного українського суспільства в євроінтеграційному напрямку актуалізує питання забезпечення прав та свобод людини і громадянина в Україні. Особливо гостро постає проблема гарантії прав стосовно тих, хто найбільше цього потребує – це діти з особливими освітніми потребами. Важливість питання інклюзивної освіти зростає за тих обставин, що чисельність дітей, які потребують корекційного навчання, неухильно зростає. Так, дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, в Україні понад 1 млн., що становить 12% від загальної чисельності дітей у країні. При цьому інклюзивною освітою охоплено 5,0% дітей з інвалідністю: станом на 01.09.2014 р. дошкільні навчальні заклади відвідували 7 950 дітей-інвалідів; у навчальних закладах для здобуття повної загальної середньої освіти навчалися 41 557 дітей, які потребують корекції фізичного та(або) розумового розвитку [1, с.190]. Отже, 95,0% дітей з інвалідністю навчаються в умовах спеціальних навчальних закладів, або не отримують освіти взагалі. Саме тому пошук підходів до активізації розвитку інклюзивної освіти є важливим державним питанням.

Інклюзія (від англ. inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян в соціумі, і насамперед, що мають труднощі у фізичному розвитку. Він передбачає розробку і застосування таких конкретних рішень, які зможуть дозволити кожній людині рівноправно брати участь в академічному і суспільному житті [2, с.7]. Термін «інклюзія» має відмінності від термінів «інтеграція» та «сегрегація». При інклюзії всі зацікавлені сторони повинні брати активну участь для отримання бажаного результату.

На сьогодні організаційно-методичні засади навчального процесу у загальноосвітніх школах орієнтовані на дітей з типовим розвитком, і не враховують особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами. Невідповідність форм і методів педагогічного впливу на таких дітей може створювати передумови для формування у них негативного ставлення до навчання, девіантної поведінки.

Успішне запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, потребує вирішення завдань на державному рівні, а саме: формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення нормативно-правової бази у відповідності до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізації та поширення моделі інклюзивного навчання дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах.

З метою визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими освітніми потребами, здійснення комплексної реабілітації таких дітей, набуття ними побутових та соціальних навичок, розвиток здібностей, втілення міжнародної практики щодо збільшення кількості загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивним навчанням, готових до надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами Наказом Міністерства освіти і науки України від 1 жовтня 2010 р. №912 була затверджена Концепція розвитку інклюзивної освіти. Крім того, Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. №872 затвердила Порядок організації інклюзивного навчання у

загальноосвітніх навчальних закладах, який визначає вимоги до організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізації та інтеграції в суспільство, залучення батьків до участі у навчально-виховному процесі [3].

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [4].

Розвиток інклюзивної освіти в Україні базується на таких принципах, як:

1) науковість (розробка теоретико-методологічних основ інклюзивного навчання, програмно-методичного інструментарію, аналіз і моніторинг результатів впровадження інклюзивного навчання, оцінка ефективності технологій, що використовуються для досягнення позитивного результату, проведення незалежної експертизи);

2) системність (забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами, наступності між рівнями освіти: рання допомога – дошкільна освіта – загальна середня освіта);

3) варіативність, корекційна спрямованість (організація особистісно орієнтованого навчального процесу у комплексі з корекційно-розвитковою роботою для задоволення соціально-освітніх потреб, створення умов для соціально-трудова реабілітації, інтеграції в суспільство дітей з порушеннями психофізичного розвитку, у тому числі дітей-інвалідів);

4) індивідуалізація (здійснення особистісно орієнтованого підходу);

5) соціальна відповідальність сім'ї (виховання, навчання і розвиток дитини; створення належних умов для розвитку її природних здібностей, участь у навчально-реабілітаційному процесі);

6) міжвідомча інтеграція та соціальне партнерство (координація дій різних відомств, соціальних інституцій, служб з метою оптимізації процесу освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми потребами).

Умовами, які забезпечать ефективність навчально-виховного процесу, є: створення позитивної атмосфери; командний підхід; індивідуалізація навчального процесу; ефективне залучення членів родини; адаптація та модифікація навчальних планів, програм; підготовка педагогів.

В 2016 році до класів завітали діти з особливими потребами – аутисти. Як працювати вчителю? Як соціалізувати цих дітей до колективу підлітків? Саме технології кооперативного навчання допоможуть вирішити ці питання. Діти аутисти мають можливість спостерігати за звичайними дітьми, наслідувати їх, отримувати соціальний досвід. Спільне навчання стає корисним і для дітей без вад, оскільки вони з раннього віку стають чутливими та толерантними до потреб інших, вміють позитивно сприймати не схожих на них людей, у них виявляється вища соціальна відповідальність, більша впевненість у собі, що сприяє їх особистісному розвитку.

Групове кооперативне навчання є одним з провідних у системі інтерактивного навчання, де кожен має допомагати, одержувати допомогу від іншого. Норми спільної групової роботи – це певні правила, які вироблені групою, прийняті нею та яким повинна підкорятися поведінка її членів, щоб була можлива їхня спільна діяльність. Здорові діти допомагають дітям з особливими потребами.

Кооперативне навчання позитивно впливає на всіх школярів – слабких, середніх і сильних. Слабкі можуть скористатися підтримкою групи і досягти успіху в опануванні навчальних програм. Середні також бачать значно вищі горизонти своїх досягнень і мають почуттєві переживання від свого поступку. Учні без особливих потреб вчать працювати разом з іншими, чого вони не робили раніше, коли були впевненими у своїй талановитості лише для себе, а не для інших. Вони знаходять у кооперативній праці велике задоволення від допомоги іншим, виконуючи педагогічну функцію навчати менш підготовлених. На

уроках історії у групі з учнем аутистом добре використовувати метод картинок підказок, які виготовляють учні з середнім рівнем навченості [5, с.105].

Кооперативне навчання покликане розвивати толерантну поведінку серед учнів. Така форма навчання знищує недовіру. Учні відчують у конкретних виявах колективізму свою особисту участь і свою персональну значущість: усі відчують комфорт від потреби спілкування з іншими, усі відчують власну вагомість.

Для здійснення контролю над ходом процесу навчання викладач також повинен:

- глибоко вивчити матеріал, у тому числі додатковий;
- ретельно планувати та розробляти зміст і хід заняття: визначити хронометраж, ролі учасників;
- підготувати питання та можливі відповіді;
- виробити критерії оцінки ефективності заняття;
- мотивувати учнів до вивчення конкретної теми шляхом відбору найцікавіших проблем.

На сьогоднішній день поведінкова терапія для аутистів або метод АВА, тобто прикладного аналізу поведінки (Applied behavior analysis), є одним з найбільш ефективних методів корекції дитячого аутизму. В її основі поведінкові технології та методики навчання, що дозволяють вивчати вплив на поведінку аутиста факторів навколишнього середовища і маніпулювати цими факторами, змінюючи його. Метод АВА при аутизмі, носить ще одну назву, а саме «Модифікація поведінки». Поведінкова терапія для аутистів за програмою АВА побудована на ідеї, що будь-яка поведінка людини тягне за собою певні наслідки, і коли дитині це подобається, він стане повторювати цю поведінку, а коли не подобається, не стане. За результатами засновника методики АВА Івара Ловааса, приблизно половина дітей, які навчалися за нею, після закінчення корекції аутизму можуть навчатися у звичайній загальноосвітній школі. Більше 90% дітей, із загального числа тих, отримували АВА, поліпшили свій стан і поведінку.

Таким чином, побудова ефективної системи інклюзивної освіти в Україні можлива на основі взаємодії різних факторів, насамперед посилення фінансування освіти, удосконалення її нормативно-правового забезпечення, поліпшення методичного та кадрового забезпечення інклюзивної освіти.

Список використаних джерел

1. Зярянюк О.В. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи вирішення / О.В. Зярянюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – №11. – с. 190 – 193.
2. Софій Н.З., Найда Ю.М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: [навч.-метод. посіб.] / [А.А. Колупаєва, Ю.М. Найда, Н.З. Софій та ін.] ; за заг. ред. Л.І. Даниленко. – К., 2007. – 128 с.
3. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. №872 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>
4. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 1 жовтня 2010 р. №912 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/normativno-pravova-baza.html>
5. Романовська Д.Д. Психологічний супровід процесу інтеграції у суспільство дітей з особливими потребами / Д.Д.Романовська // Психологічний та соціально-педагогічний супровід навчання і виховання «особливої дитини» у школі: метод. посібник / за ред. Д.Д.Романовської, С.І.Собкової. – Чернівці: Технодрук, 2009. – С. 104-109.